

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Doktori Iskola**

**Nemzetközi és
Biztonsági
Tanulmányok
Alprogram**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Varga Gergely

**Az Egyesült Államok tágabb közel-keleti stratégiája és a transzatlanti
kapcsolat a 2001. szeptember 11-ét
követő évtizedben**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Magyarics Tamás CSc
habil. egyetemi docens

Budapest, 2013

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Varga Gergely

**Az Egyesült Államok tágabb közel-keleti stratégiája és a transzatlanti
kapcsolat a 2001. szeptember 11-ét
követő évtizedben**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Magyarics Tamás CSc
habil. egyetemi docens

© Varga Gergely

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	4
2.	Hipotézisek.....	7
3.	Metodológia.....	10
4.	A kutatás eredményei.....	13
4.1.	Folytonosság az amerikai tágabb közel-keleti-stratégiában.....	13
4.2.	Az amerikai tágabb közel-keleti stratégia kudarca.....	14
4.3.	Amerikai stratégia transzatlanti stratégia helyett.....	15
4.4.	Percepcionális és hatalmi különbségek.....	16
4.5.	A NATO politikai kohéziójának gyengülése.....	18
4.6.	Az intézményi dimenzió: a NATO-EU kapcsolatok jelentősége.....	20
4.7.	Az alaphipotézis érvényessége és az abból adódó következtetések.....	20
5.	Főbb hivatkozások.....	22
	A témakörrel kapcsolatos saját publikációk.....	26

1. Bevezetés

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások új orientációt adtak nemcsak az amerikai külpolitika, hanem a NATO, és az egész transzatlanti kapcsolatrendszer számára, ennél fogva a tágabb Közel-Keletnek nevezett térség vált az amerikai külpolitika elsőszámú prioritásává a következő évtizedben. A terrorizmus elleni háború, és benne az afganisztáni és iraki konfliktusok az Egyesült Államok globális kapcsolatrendszerét meghatározó tényezővé váltak. A transzatlanti kapcsolatrendszer, amely a közös stratégiai érdekek, értékek és intézmények alapján az Egyesült Államok legmélyebben beágyazott és legszerteágazóbb kapcsolatrendszerét öleli fel, értelemszerűen nem volt kivétel.

A terrortámadásokat követő egyöntetű transzatlanti szolidaritáshoz hamar növekvő mértékű politikai viták párosultak a közel-keleti térség és a terrorizmus elleni küzdelem kihívásainak kezelése tekintetében. E viták, amelyek nemcsak transzatlanti vonatkozásban, hanem Európán belül is komoly töréseket okoztak, a leglátványosabban az iraki háborúhoz köthető ellentétekben csúcsosodtak ki, ugyanakkor a térség más meghatározó stratégiai kérdéseiben is jelen voltak, és jelentős hatást gyakoroltak a kapcsolatrendszerre. Ezek a térség és egyben az amerikai külpolitika számára meghatározó konfliktusok a vizsgált korszakunkban az izraeli-palesztin kérdést, vagyis az 1993. évi osló-i békemegállapodással kezdetét vett „békefolyamatot”, az iráni nukleáris programmal kapcsolatos vitákat, valamint az afganisztáni és az iraki háborút ölelik fel. Noha a tágabb közel-keleti térség az arab ébredést megelőzően is számtalan más államon belüli és államokon átnyúló konfliktussal volt terhelve, a régió hatalmi egyensúlya és az amerikai külpolitika szempontjából a XXI. század elején a fentiek bírtak meghatározó jelentőséggel.

A transzatlanti kapcsolatrendszer központi pillére, a NATO az elmúlt évtizedet végigkísérő viták ellenére képes volt túlélni e nézetkülönbségeket. Az Egyesült Államok és európai szövetségesei közötti ellentétek mélypontját az iraki háború jelentette, ugyanakkor már a Bush-korszak második ciklusában jelentősen enyhültek a tágabb Közel-Keletet érintő kérdésekben a szövetségben belül a feszültségek.

Az értekezés alapvető kutatási kérdése az, hogy a 2001-et követő évtizedben az amerikai tágabb közel-keleti politika erősítette vagy gyengítette a transzatlanti kohéziót, mindenekelőtt a NATO politikai egységére, hatékonyságára, jövőképeire tekintettel. Értelemszerűen az első lépcső ennek a kérdésnek a feltárásához az amerikai tágabb közel-keleti politika tartalmának és regionális hatásainak a bemutatása. Ennek megfelelően a disszertáció első részében az alapvető cél az

amerikai tágabb közel-keleti stratégia folytonosságának és változásainak a vizsgálata a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követő évtizedben, egészen 2011 elejéig, az „arab ébredés” kezdetéig. Emellett kitérünk annak a kérdéskörnek a vizsgálatára is, hogy a vizsgált térségre irányuló stratégiát mennyiben tekinthetjük az Egyesült Államok szempontjából sikeresnek vagy sikertelennek.

A disszertáció második részének a célja az amerikai tágabb közel-keleti stratégia transzatlanti vetületeinek feltárása a vizsgált korszakra tekintve. Az iraki háború és kisebb részben az afganisztáni háború mély nyomokat hagyott a transzatlanti szövetség országainak politikai elitjében és társadalmaiban egyaránt. A látványos viták, percepcionális különbségek mögött azonban mélységében is igyekszünk feltárni, hogy milyen tényleges hatást gyakorolt a 2001. szeptember 11-e utáni amerikai külpolitika, és az arra adott európai válasz(ok) a transzatlanti kohézióra. E kutatási kérdések tükrében tárgyaljuk a Bush- és az Obama-adminisztráció tágabb közel-keleti stratégiájának meghatározó vetületeit és azok hatását a transzatlanti kapcsolatokra. Az iraki háború mellett kiemelten foglalkozunk az afganisztáni NATO-szerepvállalással, amely a szövetség történetének legnagyobb és leghosszabb ideig tartó katonai szerepvállalásává vált. Emellett kitérünk a közel-keleti térség más meghatározó konfliktusainak, az izraeli-palesztin konfliktus és az iráni nukleáris kérdés transzatlanti aspektusaira, valamint az amerikai-európai együttműködés tartalmi és intézményi formáira és eredményeire.

A szerző nem törekszik sem a tágabb közel-keleti térség, sem a transzatlanti kapcsolatok vetületeinek a teljes körű történeti, politikai, stratégiai feltárására, feldolgozására, az értelemszerűen meghaladná a disszertáció kereteit. Ennek megfelelően a disszertáció első részében, az amerikai tágabb közel-keleti politika tárgyalásánál a stratégiai célok és prioritások, a vonatkozó legjelentősebb politikai döntések és kezdeményezések bemutatása kerül előtérbe a teljes körű politikai-történeti háttér ismertetése helyett. Az amerikai stratégia vizsgálatában pedig alapvetően a tágabb közel-keleti térségre szorítkozunk, a transzatlanti dimenziót ennek függvényében érintjük. A második részben a transzatlanti reláció, az Egyesült Államoknak és az európai szövetségeseknek a tágabb közel-keleti térségben való biztonságpolitikai együttműködése kerül bemutatásra, elméleti értelmezésre, vagyis nem a releváns államok teljeskörű tágabb közel-keleti politikájának feldolgozása áll a középpontban. A tágabb közel-keleti térséggel kapcsolatos politika értelemszerűen csak egy része a transzatlanti kapcsolatoknak, ugyanakkor annak biztonsági dimenziójára meghatározó befolyással volt a 2001. szeptember 11-ét követő évtizedben. Szükséges továbbá megjegyeznünk, hogy a transzatlanti kapcsolatrendszernek a minőségéért az összes érintett állam felelős, tehát önmagában az Egyesült

Államok nem határozza meg azt. Ugyanakkor, mint a NATO messze legerősebb tagállama, a szövetség tevékenységére döntő befolyással bír, és a politikájával eltérő mértékben ugyan, de igazodási kényszert eredményez a szövetségesekben. Ennek függvényében a disszertáció elsődlegesen az amerikai tágabb közel-keleti külpolitikának a transzatlanti kapcsolatrendszerre való hatását vizsgálja, elismerve, hogy a kapcsolatrendszer minősége más szereplőktől és tényezőktől is függ.

A szerző reményei szerint a disszertáció közelebb vihet az elmúlt évtized amerikai tágabb közel-keleti politika megismeréséhez, és a háttérben álló folyamatok megértéséhez. Ezzel összefüggésben lehetőség nyílik a transzatlanti viszonyrendszer az elmúlt évtizedben jelentősen megterhelő feszültségforrások teljeskörűbb megismerésére. Az átalakuló, növekvő számú bizonytalansági tényezőt rejtő közel-keleti térségre és a változó geopolitikai realitásokra való tekintettel Észak-Amerika és Európa számára egyaránt stratégiai kérdés, hogy a transzatlanti relációban mennyiben tudnak együttműködni a térségből eredő kihívások elleni fellépés, illetve azok kezelése tekintetében. Habár a disszertáció a transzatlanti dimenzió összképére fókuszál, a szerző reményei szerint a dolgozat eredményei hozzájárulhatnak az elmúlt évtized amerikai-magyar kapcsolatainak és a magyar NATO-szerepvállalások jobb megértéséhez, és ezáltal a lehetséges jövőbeni magyar szövetségi politika kereteinek felvázolásához.

2. Hipotézisek

Alaphipotézis

A disszertáció alaphipotézise, valamint az abból következő további hipotézisek a kutatási témánknak megfelelően a következők.

Az Egyesült Államok 2001. szeptember 11-ét követő évtizedben folytatott tágabb közel-keleti stratégiájának fő elemei – az afganisztáni háború, az iraki háború, az iráni politika és az izraeli - palesztin békefolyamatban betöltött amerikai szerepvállalás – a transzatlanti kapcsolatrendszer összességében gyengítették, megterhelték.

A hipotézisünkkel kapcsolatban szükséges néhány kulcsfogalom tisztázása. A nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakirodalomban többféle meghatározás létezik a Közel-Keletre nézve, mint politikai, illetve történeti fogalomra. Disszertációnk kutatási témájára tekintettel is az általunk használt tágabb közel-keleti térségre nézve Barry Buzan és Ole Waever¹ Közel-Kelet fogalmát alkalmazzuk, amely egy egységes regionális biztonsági komplexumként tekint a Marokkótól Irán keleti határáig terjedő térségre. E térség a szerzők meghatározása szerint három szubkomplexumot foglal magába, a Maghrebet, a Levantét, valamint a Perzsa-öböl térségét. Afganisztán ugyan kívül esik e Közel-Kelet fogalmon, ám olyan ütközőállamként definiálják, amely Közép-Ázsia, Dél-Ázsia és a Közel-Kelet határolásával mindegyik biztonsági térségnek részese.

A szerzők definíciója szerint egy regionális biztonsági komplexum olyan egységek halmaza, amelyek biztonságiasítással vagy biztonságatlanítással kapcsolatos folyamatai annyira összefüggnek, hogy a biztonsági problémáik nem elemezhetőek vagy oldhatók meg egymás nélkül. (Buzan – Waever [2003]: pp. 201) A közel-keleti térséget tehát olyan regionális komplexumként lehet felfogni, amelyben meghatározó szerepet játszik a pán-arabizmus és a pán-islamizmus, az előbbieket gyengítő „nemzetállami” ambíciók, az államközi és az államon belüli konfliktusok nagy száma, és a térségben lévő nem arab országok (Izrael, Irán) meghatározó hatalmi szerepe.

A hipotézisben szereplő transzatlanti kapcsolatrendszer tekintetében alapvetően az Egyesült Államok és európai partnerei közötti kapcsolatokra utalunk. Noha, ahogy a dolgozat folyamán is

---

¹ Barry Buzan és Ole Waever: *Regions and Powers: The Structure of International Security* [2003]) című munkájukban a biztonság regionális megközelítését alkalmazva kilenc regionális biztonsági komplexumot jelölnek meg a világban.

tárgyalni fogjuk, a NATO továbbra is a transzatlanti kapcsolatrendszer alappillére, mindehhez hozzá kell tenni, hogy az atlanti szövetség, illetve annak tagállamainak összessége nem öleli fel a transzatlanti kapcsolat egészét. Az Európai Unió ugyanis mindinkább önálló entitásként is, és egyes nem NATO-tag EU tagállamok révén is aktív részese, valamint alakítója a kapcsolatrendszernek.

A fentiekben felvázolt alaphipotézis a következő részhipotézisekre épül fel.

1. A Bush-adminisztráció és az Obama-adminisztráció tágabb közel-keleti politikája között alapvetően folytonosság volt tapasztalható, mintsem változás.

E kérdéskör során azt vizsgáljuk, hogy a két egymást követő adminisztrációnak az általunk vizsgált régiókra vonatkozóan milyen fő stratégiai célkitűzései voltak, és milyen politikát alkalmaztak annak elérése érdekében.

2. A vizsgált korszakban alkalmazott, a hegemonia erőszakos megtartására irányuló amerikai stratégia hozzájárult az amerikai befolyás gyengüléséhez a tágabb közel-keleti térségben.

Hipotézisünk szerint a tágabb közel-keleti térség meghatározó konfliktusaiban alkalmazott amerikai stratégia negatívan hatott a hosszú távú amerikai érdekérvényesítő képességre. E stratégia tehát hozzájárult olyan hatalmak, politikai erők megerősödéséhez a térségben, amelyek alapvető érdekei ellentétben állnak az amerikai stratégiai célokkal.

3. A tágabb közel-keleti térségben megvalósult „nyugati” szövetséges stratégia nagymértékben amerikai, és nem „transzatlanti” stratégia volt.

Az amerikai tágabb közel-keleti politikára fókuszáló részben külön kitérünk arra, hogy a térségre vonatkozó stratégia meghatározó elemei, a legfontosabb döntések Washingtonban születtek. Noha ezen döntésekhez mindkét adminisztráció igyekezett az európai szövetségesek támogatását elnyerni, azok esetleges hiánya nem befolyásolta érdemben az amerikai külpolitikát. Ennek alapvető okát fogalmazza meg a következő hipotézisünk, amely a 2001. szeptember 11-e utáni biztonsági környezethez való eltérő viszonyulást tárja fel.

4. A transzatlanti viták háttérében meghatározó szerepet játszottak az eltérő transzatlanti fenyegetettség percepciók, amelyek azonban szorosan kapcsolódtak az eltérő hatalmi képességekből adódó eltérő stratégiai preferenciákhoz.

E kérdéskör tárgyalásánál a szeptember 11-i támadások sokkhatásából, a terrorizmus elleni háború értelmezéséből indulunk ki, kiemelve az amerikai „háborús” megközelítés és az európai átfogó, „rendészeti”, a terrorizmus okaira koncentrááló megközelítés közötti különbségeket. Mind az amerikai, mind az európai megközelítés mögött értelemszerűen azonban jelentős szerepet játszott az is, hogy mely hatalmi szegmensben élvezett leginkább stratégiai előnyöket az ellenfelekkel szemben. A stratégiai, hatalmi előnyök, „eszközök” mind az Egyesült Államok, mind Európa vonatkozásában ugyanis történetileg részben az eltérő politikai–filozófiai háttér eredményeként jöttek létre, e politikai–filozófiai preferenciák és a preferált hatalmi eszközök egymással kölcsönhatásban fejlődtek.

5. Az amerikai stratégia hozzájárult a NATO kohéziójának gyengüléséhez.

A hipotézis kapcsán a NATO közvetlen érintettsége okán az iraki és az afganisztáni háború hatásaira fókuszálunk, ugyanakkor nem hagyjuk figyelmen kívül a közel-keleti békefolyamat és az iráni nukleáris program kérdéskörét sem. A NATO a története egyik legmélyebb válságát élte át az iraki háborúval kapcsolatos ellentétek miatt. Az afganisztáni háború esetében nem került sor hasonló törésre a szövetségen belül, de a NATO ISAF-szerepvállalása sem volt belső konfliktusoktól mentes. Feltételezésünk szerint egyfelől az amerikai unilateralizmus, a kemény hatalom erőteljes alkalmazása, másfelől az európai országok amerikai nyomásra történő katonai szerepvállalása, és az azzal kapcsolatos költségek a szövetség kohéziójának gyengítése irányába hatottak. Ugyanakkor az afganisztáni szerepvállalás a NATO, mint szervezet számára feladatot, missziót adott, amely a szövetségen belüli a katonai együttműködésre nézve pozitív hatással bírt. A hipotézis vizsgálata kapcsán igyekszünk mérlegre tenni az iraki és az afganisztáni háborúnak a szövetségre gyakorolt politikai, stratégiai, katonai hatásait, a későbbiekben részletezett metodológia és indikátorok segítségével.

6. A közel-keleti térség kihívásaival szembeni nyugati fellépésre a NATO önmagában nem alkalmas, az Egyesült Államok és az Európai Unió, valamint a NATO és az Európai Unió közötti együttműködés potenciálisan alkalmasabb keretet biztosít erre.

E hipotézis tárgyalása során áttekintjük az elmúlt évtizedre vetítve az Egyesült Államok és a meghatározó európai hatalmak, valamint az Európai Unió közötti együttműködési formákat a legjelentősebb közel-keleti kérdésekben. E tekintetben szükséges utalni az átalakuló geopolitikai környezetre is, a gazdasági válságra és a feltörekvő államok jelentette transzatlanti kihívásokra.

3. Metodológia

A kutatási kérdések vizsgálata multidiszciplináris megközelítést igényel. Ennek alapján, az alábbiakban felvázolt elméleti alapok elsősorban a nemzetközi kapcsolatok, a biztonsági tanulmányok és a stratégiai tanulmányok tudományterületének korábbi eredményeire épít. A disszertáció a közelmúlt amerikai és európai politikájának feltárásában támaszkodik a történettudomány módszereire támaszkodik.

Az alaphipotézis vizsgálatára egy többlépcsős folyamat keretében kerül sor. Tartalmi szempontból elsőként az amerikai stratégia tartalmának, a folytonosság és a változás tisztázásának kérdése szükséges történeti munkákra támaszkodva. (Oren [2008]; Woodward [2004]; *The War Within*; Woodward [2008], Bob Woodward [2010]; Carlisle; Collins [2011]; Suhrke [2011]; Caldwell [2011]; Parsi [2011]; Indyk et al [2012]; Gerges [2012]) Ennek alapján határozhatóak meg azok a fő amerikai célkitűzések és döntések a tágabb közel-keleti térségre nézve, amelyekhez az európai szövetségeseknek viszonyulnia kellett. Ezzel összefüggésben szükséges a releváns európai biztonsági érdekek és percepciók meghatározása. E vonatkozásban a három vezető nyugati-európai hatalom, Nagy-Britannia, Franciaország és Németország biztonságpolitikája, valamint a 2000-es évek transzatlanti vitáiban új Európaként meghatározott kelet-európai szövetségesek releváns biztonságpolitikai jegyeinek vizsgálatára szorítkozunk. (Gordon – Shapiro [2004]; Serfaty [2008]; Behr [2009]; Ashraf [2011]) A három európai nagyhatalom vizsgálatát nemcsak méretük és befolyásuk indokolja, hanem az is, hogy eltérő biztonságpolitikai percepcióik és érdekeik miatt a többi nyugat-európai ország transzatlanti politikája rendszerint beleilleszthető e három nagy által képezett politika keretébe. Az új közép-európai NATO-tagállamokra viszont sajátos geopolitikai fekvésükből, történeti háttérükből adódóan szükséges külön figyelmet szentelni. A kutatási kérdésünk szempontjából releváns biztonságpolitikai tartalmak feltárása után kerül sor az amerikai stratégia hatásának vizsgálatára.

A tágabb közel-keleti térségre irányuló amerikai stratégia vizsgálatához több elemből álló elméleti keretre támaszkodunk. Ehhez elsődlegesen a biztonsági tanulmányok területéről a Michael L. Brown szerkesztésében 2000-ben napvilágot látott *Amerika stratégiai lehetőségei* (Brown et al [2000]) című munka által kidolgozott tipológiára támaszkodunk. A fent hivatkozott munkában kidolgozott izolacionizmus, a szelektív szerepvállalás, a kooperatív biztonság és az elsőség stratégiája olyan, a szakirodalomban elterjedt osztályozási rendszer, amely az Egyesült Államok sajátos globális hatalmi státuszából és lehetőségeiből merít. (Posen – Ross: [2000]: pp. 3) E „nagy” stratégiák megértéséhez értelemszerűen szükséges az amerikai stratégiai

gondolkodás történeti kontextusának a felvázolása, amelyben rendkívül hasznos támpontot ad a Walter Russel Mead által meghatározott amerikai külpolitikai történeti hagyományokra vonatkozó tipológiai felosztás. (Mead [2002]) a jeffersoni, a hamiltoni, a jacksoni és a wilsoni hagyományt különbözteti meg. A mindenkori amerikai politikai vezetés gondolkodására meghatározó befolyással voltak e megközelítések, és így ezek örökségei a „nagy stratégiában” is visszaköszönnek. Mindemellett szükséges a nemzetközi kapcsolatok főbb elméleti iskoláira, a realizmus, a liberalizmus és a konstruktivizmus téziseire is támaszkodnunk az amerikai külpolitika értelmezéséhez, valamint más államok – így esetünkben a vizsgált európai államok – külpolitikai világképével való könnyebb összehasonlítás végett. Ezen elméleti iskolák különböző magyarázatokat adnak azokra a meghatározó amerikai külpolitikai döntésekre, amelyek kutatási kérdésünk szempontjából relevánsak voltak. Ezek alapján nemcsak a változás és a folytonosság válhat jobban láthatóvá, hanem az egyes döntések stratégiai következményei is. Az elméletek ugyanis segítenek feltárni azokat a konfliktusokat, ellentmondásokat, amelyek az amerikai döntések mögött meghúzódó motivációk és az érintett külső szereplők percepciói között feszültek a vizsgált korszakban.

Az amerikai stratégia vizsgálatában szükséges az Egyesült Államok tágabb közel-keleti stratégiai pozícióijában bekövetkező változás vizsgálata is. A kutatási kérdés e vonatkozásban tehát az, hogy az alkalmazott stratégia erősítette vagy gyengítette az Egyesült Államok mozgásterét a tágabb közel-keleti térségben, valamint a transzatlanti kapcsolatokra tekintettel Európában. E tekintetben támaszt nyújthat Brown-féle stratégiai tipológia alkalmazása a Buzan-Waver-féle közel-keleti és európai regionális biztonsági komplexumra. (Buzan – Warver [2003])

Az előbbieket mellett ahhoz, hogy az amerikai külpolitikát a nemzetközi rendszer jellegzetességeinek kontextusába tudjuk helyezni, támaszkodunk a Robert Cooper nevéhez fűződő premodern, modern és posztmodern nemzetközi rendszer tipológiai felosztására. (Cooper: [2000]) Ez utóbbi segítséget nyújt a tágabb közel-keleti térség és az európai, illetve a transzatlanti térség eltérő regionális hatalmi rendszerében rejlő sajátosságok bemutatásához. Emellett elengedhetetlen, hogy a transzatlanti viták során előtérbe került kemény hatalom és puha hatalom kérdéskörét is vizsgáljuk, a vonatkozó tézisünk szerint ugyanis ezek jelentős szerepet játszottak az amerikai és az európai biztonsági percepciók különbözőségében. E tekintetben nagymértékben támaszkodunk Joseph Nye munkásságára. (Joseph Nye [2006]; Nye [2011]) Ezzel összefüggésben utalunk az erő szerepére és jellegére a különböző elméleti iskolák tükrében, összefüggésben olyan szerzők munkáira támaszkodva az amerikai hatalom jellegével, az

amerikai hanyatlás-vitával kapcsolatban, mint Robert Kagan [2004], Colin S. Gray [2011], Charles Kupchan [2002], John Ikenberry [2011], Fareed Zakaria [2008].

A transzatlanti kapcsolatrendszer vizsgálatakor a nemzetközi kapcsolatok iskoláinak a katonai szövetségekre vonatkozó elméleteit hívjuk segítségül. A neorealizmuson belül a hatalmi egyensúlyon (Waltz [1979]) és a fenyegetés egyensúlyán (Walt [1987]) alapuló elméletekre támaszkodunk, a liberális iskolán belül pedig a neoliberaisztikus institutionalizmusnak a szövetségekre vonatkozó tételeiből indulunk ki. A szövetségesek magatartásának vizsgálatakor kiemelt figyelmet szentelünk az unilateralizmus – multilateralizmus, valamint a kemény hatalom és a puha hatalom alkalmazásának preferenciáira. A NATO kohézióját egyrészt a szövetségesek közötti terhermegosztás (burden sharing) alapján vizsgáljuk. (Liska [1962]; Forster – Cimbala [2005]) Amint alább részletezni fogjuk, ezen elméletek alkalmazásának keretében olyan indikátorokat fogunk vizsgálni, mint a katonai költségvetések alakulása, a szövetségi katonai szerepvállalás az Egyesült Államok vezette háborúkban és a koalíciós veszteségek alakulása. A tényleges terhermegosztás mellett azonban vizsgáljuk a politikai, stratégiai aspektusokat is az alábbi indikátorokkal:

- A katonai hozzájárulások (létszám, gazdasági támogatás, veszteségek viselése) alakulása az Egyesült Államok vezette háborúkhöz
- A védelmi költségvetések alakulása
- Stratégiai dokumentumokban megjelenő fenyegetettség percepciók és ambíciók változása
- Társadalmi percepciók a transzatlanti biztonságról
- Közös határozatok, intézkedések (ENSZ, vagy egyoldalú intézkedések)

Az Egyesült Államok vezette háborús erőfeszítésekhez való hozzájárulások mértéke értelemszerűen mutatja a transzatlanti kohézió létét, illetve erősségét. A védelmi költségvetések alakulása csak a vonatkozó fő biztonságpolitikai célokkal együtt mutatják, hogy az európaiak esetlegesen az Egyesült Államokkal szemben ellensúlyozó politikára törekedne-e, vagy a szövetség megerősítése a céljuk. A neoliberaisztikus institutionalizmus szemszögéből különös jelentőséget kapnak az intézmények, a normatív döntések, az amerikai külpolitikára vonatkozó társadalmi percepciók és azok politikai következményei.

4. A kutatás eredményei

4.1. Folytonosság az amerikai tágabb közel-keleti-stratégiában

A Bush-adminisztráció és az Obama-adminisztráció tágabb közel-keleti politikája között alapvetően folytonosság volt tapasztalható, mintsem változás.

Az amerikai tágabb közel-keleti politika vizsgálatában az amerikai külpolitikai hagyományokra, a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskoláira és a globális amerikai stratégiai lehetőségekre támaszkodott a disszertáció, mint elméleti keretrendszerre. A szerző megállapításai szerint a történeti áttekintés alapján jelentős mértékű folytonosság volt tapasztalható az amerikai külpolitikában a Clinton adminisztrációtól kezdődően a Bush-korszakon keresztül Obama-elnök első elnöki ciklusának végéig. E folytonosság jelentős részben az elsőség stratégiájának jelenlétén alapult, amely az Egyesült Államok regionális hegemoniájának megtartására irányult. E törekvésben az Egyesült Államok az amerikai érdekek maximalizálására törekedett a térség meghatározó konfliktusaiban azáltal, hogy a katonai erőfölényre nagymértékben támaszkodott. Noha az egyes elnökségeken belül is kimutathatóak voltak más stratégiákra jellemző döntések, mint például a Clinton-korszak alatt a kooperatív biztonság, a Bush-korszak második ciklusa és Barack Obama elnöksége idején a szelektív szerepvállalás stratégiája felé való elmozdulás a térségbeli katonai jelenlét csökkentésével, illetve a kooperatív biztonság az Obama-adminisztráció kezdeti időszakában, ugyanakkor az elsőség stratégiájának előbbieken tárgyalt elemei mindvégig jelen voltak, biztosítva ezzel az alapvető folytonosságot az amerikai külpolitikában.

- Az iraki és az afganisztáni háborúk és nemzetépítési kísérletek a stratégiai túlterjeszkedés körébe voltak illeszthetők. Az amerikai katonai fölényre a globális terrorizmus elleni háborúban Bush-kormány erőteljesebben és látványosabban támaszkodott, de az Obama-kormányzat is jelentős mértékben épített az amerikai katonai fölényre a fedett műveletek és célzott – többnyire pilóta nélküli gépekről végrehajtott – katonai csapások kiterjesztése vonatkozásában.
- Az iráni nukleáris program során a kényszerítésre és fenyegetésre épülő politikában, a közel-keleti békefolyamat során pedig a szövetséges Izrael egyoldalú támogatásában és érdekeinek érvényesítésében mutatkozott meg az elsőség stratégiája. A Bush-kormány és az Obama-kormány politikája nagymértékben folytatása volt a Clinton-kormányzat

közel-keleti politikájának, amely a kettős feltartóztatás politikájával és Izrael regionális stratégiai fölényének biztosításával szintén az elsőség stratégiájára épült.

4.2. Az amerikai tágabb közel-keleti stratégia kudarca

A vizsgált korszakban alkalmazott, a hegemonia erőszakos megtartására irányuló amerikai stratégia hozzájárult az amerikai befolyás gyengüléséhez a tágabb közel-keleti térségben.

A Bush-kormány és az Obama-kormány külpolitikájának áttekintésével megállapítottuk, hogy a hegemonikus törekvések jelentős hátrányokkal jártak az Egyesült Államok számára. Az amerikai befolyás gyengülése kimutatható volt abban is, hogy a deklarált stratégiai célkitűzéseket folyamatosan mérsékeltek az egymást követő kormányzatok.

- Irak és Afganisztán esetében a fentiek a demokráciáról és a nemzetépítésről való lemondást, és a stratégiai veszteségek minimalizálását jelentette. Az iraki háború alapvetően kudarcot vallott az ország és a térség demokratizálására nézve, fokozta a terrorizmust, valamint megerősítette az Egyesült Államok fő regionális ellenfelét, Iránt.
- Az Irán ellen alkalmazott nyomásgyakorlás és fenyegetés egyfelől ösztönzést adott Teherán számára a nukleáris programja fenntartásához, másfelől megnehezítette a nemzetközi támogatás megszerzését az elszigeteléséhez. Az Egyesült Államok ugyanis engedményekre kényszerült a támogatás megszerzéséért cserébe más stratégiai jelentőségű területeken, különösen Oroszország és Kína relációjában. A nukleáris program vonatkozásában megfogalmazott amerikai határvonal többszöri módosulása jelezte az amerikai ambíciók csökkenését: előbb a nukleáris energiatermelésre való képesség, majd az urán-dúsítási képesség, később a rendelkezésre álló dúsított urán minősége, majd a nukleáris fegyverprogram léte fogalmazódott meg, mint az a határvonal, amelynek átlépése az Egyesült Államok számára elfogadhatatlan.
- Az izraeli-palesztin konfliktusban mutatott amerikai külpolitika ugyancsak erősítette az Egyesült Államokkal szemben álló politikai tényezőket a térségben, az amerikai mozgásteret pedig szűkítette Izrael erőteljes támogatása és védelmezése. Az előbbieket ugyanis megnehezítették az együttműködést a szövetséges arab államokkal és a növekvő befolyással bíró Törökországgal. A békefolyamat újjáélesztését célzó egymást követő

amerikai diplomáciai kísérletek kudarcai pedig jelezték az Egyesült Államok befolyásának korlátait.

4.3. Amerikai stratégia transzatlanti stratégia helyett

A tágabb közel-keleti térségben megvalósult „nyugati” szövetségi stratégia nagymértékben amerikai, és nem „transzatlanti” stratégia volt.

Az amerikai és az európai stratégiai célok a vizsgált közel-keleti konfliktusokban az alapvető célokat tekintve részben fedték egymást. A Közel-Kelet külső erővel történő transzformációjára vonatkozó amerikai elképzeléseket azonban az európaiak általában nem osztották. Az amerikai külpolitikáról szóló fejezetek alapján megállapítható, hogy az unilateralizmus kiemelten jelen volt a vizsgált korszak amerikai tágabb közel-keleti politikájában. A térséget érintő, de a szövetségesekre is kihatással lévő stratégiai döntések rendszerint az amerikai adminisztráció egyoldalú döntései révén születtek meg. Az európai államok ezzel szemben összességében egy a realizmust, a hatalmi egyensúlyra való támaszkodást és a stabilitás megőrzését jobban szem előtt tartó politikát képviseltek a tágabb közel-keleti térségre nézve, és csak korlátozott mértékű támogatást kívántak nyújtani az Egyesült Államok hegemónikus stratégiájához.

- A legerőteljesebben az iraki háború vonatkozásában érvényesült az amerikai unilateralizmus, azon belül is a háborúról szóló döntés meghozatalának menetében és az érdemi kérdésekre vonatkozó konzultációk hiányában. Irak esetében az európai országok a Szaddam-rezsim megbukását önmagában nem elleneztek volna, hanem a háború politikai és katonai költségeivel és következményeivel együttesen formálódott ki az amerikai politika ellenzése számos európai állam részéről. Az egyes európai államok részéről megnyilvánuló támogatást alapvetően a transzatlanti kapcsolat motiválta, kevésbé Szaddam Husszein eltávolítására és Irak demokratizálására irányuló célkitűzés.
- Az afganisztáni háború esetében az európaiaknak is érdekében állt az al-Kaida felszámolása és a tálibok visszaszorítása, azonban az afganisztáni szerepvállalást illetően mérsékeltebb célokat tartottak elérhetőnek, és ennek megfelelő stratégiát alkalmaztak volna. Az európaiak ugyanis a politikai rendezés lehetőségét jobban szem előtt tartó, a katonai erőre kevésbé támaszkodó stratégiát képviseltek. Az európai megközelítéstől eltérő amerikai stratégia támogatása mögött a NATO és a transzatlanti kapcsolat megőrzéséhez fűződő érdek állt. Az afganisztáni beavatkozásban, a Tartós Szabadság

hadművelet céljainak és kereteinek meghatározásában a NATO mellőzése az amerikai unilateralizmus megnyilvánulása volt. Később az Obama-kormány által meghirdetett csapaterősítés és stratégia-váltás hasonlóképpen egyoldalú amerikai döntés volt, amelyhez később igyekeztek megszerezni a szövetségesek támogatását.

- Irán esetében az európai országoknak is érdekében állt, hogy megakadályozzák Teherán nukleáris hatalommá válását, azonban nyitottabbak voltak a felé való nyitás és párbeszéd tekintetében az Egyesült Államokhoz képest, és kevésbé támaszkodtak a katonai fenyegetésre. Az európai megközelítés tehát közelebb állt a multilaterlizmus és a kooperatív biztonság stratégiájának érvényesítéséhez. Noha 2006-tól jelentős konvergencia volt tapasztalható az amerikai és az európai megközelítés között, az Egyesült Államok továbbra sem zárta ki a katonai beavatkozás lehetőségét, ami egy újabb jelentős transzatlanti vita forrásává válhat a jövőben.
- Az izraeli-palesztin konfliktus vonatkozásában a leglényegesebb célokban, a két állami megoldásban és annak alapvető kereteiben az amerikai és az európai célok megegyeztek, ám az ehhez szükséges stratégia vonatkozásában eltérő megközelítések érvényesültek: Európa a konfliktus rendezéséhez kiegyensúlyozottabban kívánt nyomást gyakorolni a szembenálló felekre, Izraellel szemben pedig kritikusabb volt a nemzetközi normák betartása vonatkozásában. Az izraeli-palesztin konfliktus kérdésében a közel-keleti kvartett szerepe ellenére Washington a különböző adminisztrációkon átívelően az Izraellel való szoros kapcsolat megőrzését prioritásként kezelte, és az európai szövetségesekkel való konzultáció ehhez képest másodlagos szerepet kapott.

4.4. Percepcionális és hatalmi különbségek

A transzatlanti viták háttérében meghatározó szerepet játszottak az eltérő transzatlanti fenyegetettség percepciók, amelyek azonban szorosan kapcsolódtak az eltérő hatalmi képességekből adódó különböző stratégiai preferenciákhoz.

- A Bush-kormányzat külpolitikájáról szóló fejezetekben megállapítást nyert, hogy a 2001. szeptember 11-i támadás jelentős hatással volt az amerikai társadalom biztonság-percepciójára. A terrortámadás megteremtette a belpolitikai legitimitást a katonai erő erőteljes alkalmazására a tágabb közel-keleti térségben. Az Egyesült Államok

sebezhetetlenségébe vetett hit megtörése, az amerikai külpolitikai gondolkodásban jelenlevő különlegesség és missziós tudat, továbbá az amerikai hatalmi tekintélyen esett csorba és az amerikai katonai fölény együttesen alapozta meg a katonai intervenciók lehetőségét. Globális hatalomként a terrorizmus elleni küzdelem hamar összekapcsolódott az amerikai közel-keleti regionális hatalmi érdekekkel. A terrortámadásokban megnyilvánult stratégiai fenyegetést, amely egyben politikai lehetőségként is kínálkozott a Bush-kormány számára, az amerikai kormány a tágabb közel-keleti stratégiai pozíciói javítására kívánta felhasználni. Ehhez pedig a katonai erőfölény birtokában úgy tűnt, megvolt az eszköze.

- Az európai országok a közel-keleti térségben rejlő biztonsági kihívásokat tekintve jelentősen osztották az amerikai nézeteket. A terrorizmus, az iszlám fundamentalizmus, a bukott államok, az etnikai-vallási konfliktusok kihívását és a térség energiaforrásaihoz való hozzáférés biztosítását általában a biztonságuk számára stratégiai fontosságúnak tartották, noha az egyes országok esetében eltérő mértékben.
- Az ezekből a kihívásokból eredő konkrét fenyegetések mértéke, és a szükséges külpolitikai válaszok tekintetében azonban Európa eltérő megközelítést képviselt. A posztmodern európai rendszer, az amerikai garanciákon alapuló biztonság és a viszonylagos jólét kereteiben az erőteljes hatalmi politikára csak jóval szűkebb keretek között nyílt lehetőség. Erre ugyanis hiányzott mind a politikai felhatalmazás, mind a katonai képességek – az európai társadalmak a biztonságuk tudatában, valamint a fenyegetés és hatalmi ambíciók hiányában nem tartották prioritásnak saját katonai képességeik növelését, vagy akár szinten tartását a vizsgált időszakban. Az európai társadalmak biztonságpercepcióiból következőleg a külső relációkban a puha és a kemény hatalmi eszközök kiegyensúlyozottabban szerepeltek, mint az Egyesült Államok esetében. A puha hatalmi eszközök iránti európai preferencia összhangban van a posztmodern európai rendszerrel, az intézmények és a normák szerepével. Az Egyesült Államok unilaterális illetve a nemzetközi normák határait átlépő lépései ennek függvényében gyakran negatívan hatnak az Európával való együttműködés feltételeire.

4.5. A NATO politikai kohéziójának gyengülése

Az amerikai stratégia hozzájárult a NATO és a transzatlanti kohéziójának gyengüléséhez.

E hipotézisre nézve összetett választ kaptunk a vizsgált kérdések alapján. A vizsgálata során során a neorealizmust és a neoliberalis institucionalizmust alkalmaztuk elméleti keretként. A transzatlanti kohézió mérésére a következő indikátorokat alkalmaztuk:

Neorealista megközelítésből a vizsgált konfliktusokra nézve a következő megállapításokat tehetjük:

- Az iraki háborút megelőző politikai viták mély válságba sodorták a szövetséget. A politikai és katonai támogatás megtagadása számos európai szövetséges részéről a realizmus szemszögéből nézve is a szövetség kohéziójának gyengülését mutatta. Ugyanakkor e transzatlanti törésből és annak következményeiből az érintettek azt a következtetést vonták le, hogy az ehhez hasonló mély törésvonalakat célszerűbb elkerülni. Az iraki háború tehát politikai szempontból nem szolgálta a szövetség kohéziójának erősítését, de körültekintőbbé tette a szövetségeseket a jövőre nézve. A stabilizációs erőfeszítésekhez való szűk körű európai hozzájárulás pedig azt mutatta, hogy a háborút övező viták miatt meggyengült kohéziót igyekeztek megerősíteni.
- Az afganisztáni szerepvállalás, és kisebb részben az iraki szerepvállalás erősítette a szövetség katonai kohézióját, a hadműveletek ugyanis pozitív hatással bírtak a szövetséges haderők közötti együttműködésre a stratégiai szinttől a taktikai szintig bezárólag. Az ISAF-misszió a szövetség történetének legnagyobb és leghosszabb ideig tartó katonai feladatvállalása volt, amely feladatot adott a helyét és legitimitációját kereső szövetség számára. A szövetségesek közötti viták ellenére az európaiak összességében kitartottak Afganisztánban az Egyesült Államok mellett, sőt, növelték is tehervállalásukat katonai és gazdasági tekintetben egyaránt. A fentiek részben pozitív hatást gyakoroltak a politikai dimenzióra is. Egyes szövetségesek között tapasztalható volt egyfajta verseny arra nézve, hogy ki milyen hozzájárulást biztosít az afganisztáni műveletekhez, amelyet az a presztízs-növekedés motivált, amit ezáltal a NATO-ban és Washingtonban elérhettek.

- Realista értelmezési keretben tehát az Egyesült Államok stratégiája hozzájárult a NATO kohéziójának erősítéséhez, hiszen a fenntartások és a politikai viták ellenére támogatták az Egyesült Államok célkitűzéseit. A szövetségesek a fentieken túl nem folytattak lényegi ellensúlyozó politikát az Egyesült Államokkal szemben sem a védelmi költségvetésük, sem a biztonságpolitikájuk alapvető elemeit tekintve egyik vizsgált konfliktusban sem.

A neoliberais institucionalizmus megközelítéséből azonban árnyaltabb képet kapunk.

- Az iraki háború negatív hatásainak a neorealizmusban tárgyalt elemei helyüzt is érvényesek. Az afganisztáni háború jelentős politikai kockázatokat is hordozott magában. A NATO az Egyesült Államok vezetésével olyan célkitűzéseket állított maga elé, amelyeket nagyrészt nem sikerült teljesíteni, hiszen a szerepvállalás a lényegét, Afganisztán stabilizációját illetően meglehetősen bizonytalan, hogy mennyire lesz hosszútávon eredményes. Az összességében kudarcot valló stratégia, amely részben a NATO kudarcaként is értelmezhető, kétséges, hogy a jövőre nézve a szövetség kohéziójának erősítése irányába hat. A kudarc ugyanis gyengítheti a szövetségesekben az Egyesült Államok tekintélyét, vezető szerepébe vetett hitét. Az európai társadalmak biztonságpercepciói arra mutattak, hogy általában elleneztek az amerikai stratégiát Irakban és Afganisztánban, így az európai kormányoknak csak jelentős politikai költségek révén tudták biztosítani a hozzájárulásokat a katonai műveletekhez. Az Egyesült Államok tágabb közel-keleti politikájának elutasítása továbbá gyengítette az amerikai vezető szerepbe vetett bizalmat.
- Amennyiben közvetlen nemzeti érdekük nem fűződik hozzá, a szövetségesek az afganisztáni tapasztalatokból kiindulva erőteljesebben vonakodhatnak hozzájárulni olyan műveletekhez, amelyhez az Egyesült Államok a támogatásukat kéri. A szövetségben a 2001 szeptember 11-ét követően állandósult viták a területen kívüli szerepvállalásról, annak célszerűségéről és a tehervállalásokról szóló negatívan befolyásolták a jövőbeni együttműködési feltételeit.
- A vizsgált tágabb közel-keleti konfliktusok mindegyikére nézve megállapítható, hogy a Bush-adminisztráció alatt a nemzetközi intézmények mellőzése, az Egyesült Államok által nagymértékben alkalmazott unilateralizmus, valamint a nemzetközi normák gyakori megsértése éppen azt a normatív keretrendszert gyengítette bizonyos mértékben, amelyen a transzatlanti együttműködés és benne a NATO jelentős mértékben nyugszik, és

olyannyira egyedivé teszi a nemzetközi rendszerben. Az Egyesült Államok tágabb közel-keleti politikájának társadalmi elutasítása pedig gyengítette az amerikai vezető szerepbe vetett bizalmat.

4.6. Az intézményi dimenzió: a NATO-EU kapcsolatok jelentősége

A közel-keleti térség kihívásaival szembeni nyugati fellépésre a NATO önmagában nem alkalmas, az Egyesült Államok és az Európai Unió, valamint a NATO és az Európai Unió közötti együttműködés potenciálisan alkalmasabb keretet biztosít erre.

A közel-keleti biztonsági komplexum tárgyalásában, valamint a térség meghatározó konfliktusaiban megállapítást nyert, hogy a biztonsági kihívások kezelése átfogó megközelítést igényel. Ebben a NATO, mint katonai védelmi szövetség nélkülözhetetlen, de nem elégséges szerepet játszik. Az Európai Unió biztonságpolitikai dimenziója, a CSDP erőforrásbeli hiányosságai és politikai kihívásai ellenére a széleskörű kormányzati-gazdasági-rendészeti-katonai eszköztára révén sok esetben alkalmasabb keretet nyújt a válságkezelésre vagy a hagyományos biztonsági konfliktusok megközelítésére.

4.7. Az alaphipotézis érvényessége és az abból adódó következtetések

Az Egyesült Államok 2001. szeptember 11-ét követő évtizedben folytatott tágabb közel-keleti stratégiájának fő elemei – az afganisztáni háború, az iraki háború, az iráni politika és az izraeli-palesztin békefolyamatban betöltött amerikai szerepvállalás – a transzatlanti kapcsolatrendszert összességében gyengítették, megterhelték.

Az amerikai tágabb közel-keleti stratégiában jelentős folytonosság érvényesült a poszt-bipoláris korszak kezdetétől, azon belül pedig a 2001. szeptember 11-i támadásokat követően. E folytonosság lényegét az amerikai hegemonia megtartását és megerősítését szolgáló elsőség stratégiája képezte. Noha a közel-keleti konfliktusokra nézve az stratégiai célkitűzésekben az Egyesült Államok és Európa között szoros hasonlóság volt tapasztalható, az elsőség stratégiájának alkalmazása több vonatkozásban megnehezítette a transzatlanti együttműködést. Az amerikai tágabb közel-keleti szerepvállalás, különösen az iraki és az afganisztáni háború állandó viták forrásává vált a transzatlanti kapcsolatokban. Az európai államok a stratégiai

nézetkülönbségek következtében ugyan nem kezdtek az amerikai hatalmat korlátozni kívánó lényegi ellensúlyozó törekvésekbe, de az amerikai külpolitika támogatását korlátozott keretek között tartották.

Az alaphipotézisünk tehát megszorításokkal érvényes. Noha az amerikai és az európai politika koherenciája összességében nőtt a tágabb Közel-Keleten, ez részben annak a hegemonikus amerikai stratégiának a negatív következményeinek a kezelését, elhárítását célozta, amely a transzatlanti kohézió ellenében hatott. A szelektív szerepvállalás stratégiájának erőteljesebb érvényesülése a disszertáció értékelése szerint nemcsak az Egyesült Államok számára lett volna előnyösebb, hanem a transzatlanti kapcsolatrendszerre nézve is. Az előbbi tétel a jelen tágabb közel-keleti régió biztonságpolitikai változásaira, valamint az Egyesült Államok és Európa előtt álló belső és globális kihívásokra tekintettel vélhetően továbbra is érvényes, azzal a feltétellel, hogy a transzatlanti koherencia megőrzésének kulcsa az eltérő szövetségi stratégiák harmonizálására való állandó törekvés. Ez következik a transzatlanti kapcsolatrendszer jellegéből, az intézmények és normák jelentőségéből. Az Egyesült Államok továbbra sem kerülheti meg a hatalmi helyzetéből adódó felelősséget, vagyis a vezetés felelősségét, ám erre nézve George Kennan, a feltartóztatási stratégia „atyjának” útmutatása a közelmúlt amerikai külpolitikájára nézve továbbra is megállja a helyét: „*a háború szinte soha nem vezet jó eredményre.*” (Kennan [2002])

5. Főbb hivatkozások

1. Ashraf, Ali [2011]: *The Politics Of Coalition Burden-Sharing: The Case Of The War In Afghanistan*. Ph.D. Dissertation, Pittsburg, University of Pittsburg, 2011
2. Behr, Timo [2009]: *France, Germany and Europe's Middle East Dilemma: The Impact of National Foreign Policy Traditions on Europe's Middle East Policy*. PhD Dissertation, Baltimore, Johns Hopkins University, 2009
3. Brown, Michael L. – Coté, Owen R. Jr. - Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. (Ed.) [2000]: *Americas Strategic Choices*. MIT Press. Boston, 2000.
4. Bush, George W. [2010]: *Decision Points*. Crown Publishers, New York.
5. Buzan, Barry – Wæver, Ole - De Wilde, Jaap [1998]: *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, London.
6. Buzan, Barry – Wæver, Ole [2003]: *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge.
7. Caldwell, Dan [2011]: *Vortex of conflict: US Policy toward Afghanistan, Pakistan, and Iraq*, Stanford University Press, Stanford.
8. Csiki Tamás [2013a]: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I-II-III In.: *SVKK Elemzések*, 2013/9.
9. Csiki Tamás [2013b]: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I-II-III. In: *SVKK Elemzések*, 2013/10.
10. Csiki Tamás [2013c]: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I-II-III. In: *SVKK Elemzések*, 2013/12.
11. Collins, Joseph J. [2011]: *Understanding War in Afghanistan*. National Defense University Press. Washington D.C.
12. Cooper, Robert: [2000]: *The Post-modern State and the World Order*. Demos Publications.
<http://www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf> (letöltés: 2013.01.20)
13. Cordesman, Anthony H. [2013]: *Securing the Gulf: Key Threats and Options for Enhanced Cooperation*. CSIS Report February 19, 2013
http://csis.org/files/publication/130219_Securing_the_Gulf.pdf (2013.02.21)

14. Forster, Peter Kent – Cimbala, Stephen J. [2005]. *The US, NATO and Military - Burden Sharing*. Frank Cass. London - New York
15. Gazdag Ferenc (szerk.) [2011]: *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
16. Gazik Gyula [2010]: Az Irán-elleni szankciópolitika múltjáról és jelenéről. *SVKI Elemzések*, 2010/8.
17. Gazik Gyula [2011]: Az izraeli-palesztin viszony újabb fejleményei, az Obama – beszéd kihatásai II. In: *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, IV. évf. 2011/6. szám, pp. 3-14
18. Gazik Gyula [2011]: Az izraeli-palesztin viszony újabb fejleményei, az Obama – beszéd kihatásai I. In: *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, IV. évf. 2011/5. szám, pp. 3-12
19. Gerges, Fawaz E. [2012]: *Obama and the Middle East: The End of America's Moment?* Palgrave MacMillan, New York.
20. Gholtz, Eugene –Press, Daryl G. – Sapollsky, Harvey M. [2000]: Come Home America In: Michael L. Brown, Owen R. Coté Jr., Sean M. Lynn-Jones, Steven E. Miller (Ed.): *Americas Strategic Choices*. MIT Press, Boston.
21. Gordon, Philip H. – Shapiro, Jeremy [2006]: *Allies at War: America, Europe, and the crisis over Iraq*. McGraw-Hill, New York.
22. Gray, Colin S. [1999]: *Modern Strategy*. Oxford University Press, Oxford.
23. Gray, Colin S. [2011]: *Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century*. Strategic Studies Institute – Monograph, April 2011.
24. Haas, Richard N. [2006]: The New Middle East. In: *Foreign Affairs*, Volume 85, Number 6, 2006 november – december,
25. Haas, Richard N. [2009]: *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*. Simon&Schuster, New York.
26. Halper, Stefan – Clarke, Jonathan [2005]: *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*. Cambridge University Press, Cambridge.
27. Ikenberry, John G. [2011]: *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton University Press, Princeton.
28. Indyk, Martin S. - Lieberthal, Kenneth G. - O'Hanlon, Michael E. [2012]: *Bending History: Barack Obama's Foreign Policy*. The Brookings Institution, Washington D.C.

29. Kagan, Robert [2002]: Power and Weakness. In: *Policy Review*, No. 113, 2002 június – július
<http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/7107> (letöltés: 2013.03.14)
30. Kagan, Robert [2004]: *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order.*,
 Vintage Books, New York.
31. Kagan, Robert [2008]: *The Return of History and the End of Dreams*, Alfred A. Knopf, New York.
32. Keohane, Robert –Nye, Joseph [1977]: *Power and Interdependence*, Brown Little, Boston.
33. Kiss J. László [2009]: *Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében*. Osiris, Budapest.
34. Kristol, Irving: Neoconservatism [1995]: *The Autobiography of an Idea.*, The Free Press, New York.
35. Kupchan, Charles [2002]: *The End of the American Era: US Foreign Policy and the Geopolitics of the
 Twenty – first Century.*, Vintage Books, New York.
36. Lagadec, Erwan [2012]: *Transatlantic Relations in the 21st Century: Europe, America and the Rise of
 the Rest*. Routledge, New York
37. Liska, George [1962]: *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*. The Johns Hopkins Press.
 Baltimore, MD
38. Magyarics Tamás [2010]: Az unipoláris rend menedzselése: az Egyesült Államok hegemoniája a
 hidegháború után. In: *MKI-Tanulmányok*, 2010/28.
39. Magyarics Tamás [2011]: Az Egyesült Államok szerepvállalása az 1945 utáni világrend kialakításában.
 In: *MKI-tanulmányok*, 2011/21.
40. Magyarics Tamás [2012]: Állandóság és változás az Egyesült Államok külpolitikai identitásában és
 eszköztárában. In: *MKI-tanulmányok*, 2012/03.
41. Mead, Walter Russel [2002]: *American Foreign Policy and How it Changed the World*. Routledge,
 New York.
42. Mersheimer, John [2001]: *The tragedy of great power politics*. Norton W,W. Company, New York
43. Morgethau, Hans [1948]: *Politics Among Nations*. Alfred A. Knopf, New York.
44. N. Rózsa Erzsébet [2008]: Az iráni atomvita. In: *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai szemle*,
 2008:/9 pp. 19-26
45. N. Rózsa Erzsébet [2010]: Irán a mai nemzetközi rendszerben Kérdések és dilemmák. In: *MKI-
 tanulmányok*, 2010/15

46. Nye, Joseph [2004]: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affaires, New York.
47. Nye, Joseph [2011]: *The Future of Power*. Public Affaires, New York
48. Nye, Joseph: Joseph S. Nye, Jr. [2002]: *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, New York, Oxford University Press.
49. Oren, Michael B. [2008]: *Power, Faith and Fantasy – America in the Middle East, 1776 to the Present*. New York, WW: Norton.
50. Parsi, Trita [2011]: *A Single Roll of the Dice* , New Haven, Yale University Press, 2011;
51. Rees, Wyn [2011]: *The US-EU Security Relationship: The Tensions between a European and a Global Agenda*. Palgrave Macmillan, New York.
52. Ringsmose, Jens – Børjesen, Berit Kaja [2011]: Shaping public attitudes towards the deployment of military power: NATO, Afghanistan and the use of strategic narratives. In: *European Security*, 20:4, pp. 505-528
53. Schmidt, Brian C. – Williams, Michael C. [2008]: The Bush Doctrine and the Iraq War: Neoconservatives Versus Realists. In: *Security Studies*, Vol. 17, No. 2, 2008, pp. 202
54. Schweller, Randall L. [2007]: Neorealism's Status Quo Bias. What security dilemma? In: *Security Studies* Vol. 5, No. 3; pp. 90-121
55. Serfaty, Simon [2008]: *Architects of Delusion: Europe, America, and the Iraq War*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
56. Suhrke, Astri [2011]: *When more is less: The International Project in Afghanistan*, C. Hurst, New York.
57. Tálás Péter [2008]: Kelet-Közép-Európa az integrációk szorításában. In: *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 2008/3. pp. 65-76
58. Walt, Stephen [1987]: *The Origins of Alliance*. Ithaca, Cornell University Press, 1987
59. Waltz, Kenneth [1979]: *Theory of International Politics*. New York, Random House, 1979

A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Publikációk referált folyóiratokban

1. Külpolitikai várakozások Barack Obama második elnöki ciklusa előtt. In: *SVKK Elemzések* 2013/2.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_2.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
2. Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II. In: *SVKK Elemzések* 2012/20. Tálás Péter, Varga Gergely
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_20.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
3. Az Obama-Romney-párharc külpolitikai aspektusa. In: *SVKK Elemzések* 2012/18.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_18.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
4. Barack Obama elnökségének külpolitikai értékelése. In: *SVKK Elemzések* 2012/16.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_16.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
5. Dynamics of Alliance Cohesion and Integration: The Implications of the Eurocrisis on the European Security Architecture (Erik Brattberg, Gergely Varga) In: Report, Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University, SAIS
6. Előzetes várakozások a NATO chicagói csúcsertekezletével kapcsolatban. In: *SVKK Elemzések*, 2012/11.
Szerzők: Csiki Tamás, Szenes Zoltán, Varga Gergely
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_11.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
7. Az Egyesült Államok védelmi stratégiai irányváltásának háttere, elemei, valamint hatásai Európára és Magyarországra. In: *SVKI Elemzések*, 2012/ 5. Szerzők: Csiki Tamás, Molnár Ferenc, Varga Gergely)
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_5.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
8. Az örmény-azeri konfliktus geopolitikai háttere és Ramil Szafarov átadásának külpolitikai jelentősége. In: *SVKK Nézőpontok* 2012/2. Szerzők: Tálás Péter, Csiki Tamás, Gazdik Gyula, Varga Gergely
9. Security Sector Reform: Hungarian Experiences in the Defense Sector In: *International Issues and Slovak Foreign Policy Affaires*, Vol. XX, No. 3/2011
10. A hagyományos biztonságpolitikai dimenzió: NATO, intervencionizmus, unilateralizmus. In: *MKI Tanulmányok*, 2011/12.
11. Amerika és a terrorizmus tíz év távlatából In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, IV. évf. 2011/8. szám, 22-26. o.
12. Védelmi és haderőreformok Európában - a belga, holland és brit példa. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, IV. évf. 2011/5. szám, 51-63. o.

13. Költségvetési kényszer és stratégiai viták az Egyesült Államokban. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, IV. évf. 2011/4. szám, 88-93. o.
14. Költségvetési kényszer és stratégiai viták az Egyesült Államokban. In: *SVKI Elemzések*, 2011/6.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2011/SVKI_Elemzesek_2011_6.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
15. A líbiai beavatkozás motivációi és nemzetközi megítélése. In: *SVKI Elemzések*, 2011/4. Szerzők: Türke András, Varga Gergely, Gazdik Gyula, Tálás Péter, Csiki Tamás, Molnár Ferenc http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2011/SVKI_Elemzesek_2011_4.pdf (letöltés: 2013.09.30)
16. Az ázsiai csúcstalálkozók és az amerikai-kínai stratégiai vetélkedés. In: *SVKK Nézőpontok* 2011/3.
17. A NATO új, lisszaboni stratégiai koncepciója. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, III. évf. 2010/10. szám, 79-86. o.11.
18. Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, III. évf. 2010/9. szám, 16-25. o.
19. GLOBSEC [2010] In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, III. évf. 2010/8. szám, 87-91. o.
20. A lisszaboni NATO- és EU–USA csúcstalálkozó agendája és várható eredményei. In: *SVKI Elemzések*, 2010/17. Szerzők: Csiki Tamás, Varga Gergely
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_17.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
21. Obama félidőben: külpolitikai körkép az időközi választások után. In: *SVKI Elemzések*, 2010/16.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_16.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
22. A formálódó új NATO-stratégia – két jelentés alapján In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*, III. évf. 2010/5. szám, 36-49. o.
23. A formálódó új NATO-stratégia – két jelentés alapján In: *SVKI Elemzések*, 2010/6.
(letöltés: 2013.09.30)
24. Central European Security Identity and Transatlanticism – a Hungarian Perspective. In: *International Issues and Slovak Foreign Policy Affaires*, Vol. XVIII. 2009/4.
25. START–III – az új fegyverzetkorlátozási szerződés. In: *SVKI Elemzések*, 2010/4.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_4.pdf
(letöltés: 2013.09.30)
26. Barack Obama első elnöki éve In: *SVKI Elemzések*, 2010/3.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_3.pdf
(letöltés: 2013.09.30)

27. Az Egyesült Államok Ázsia: politikája: lemarad, ha kimarad. In: *SVKI Elemzések*, 2010/1.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_1.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
28. A NATO új stratégiai koncepciója – adalékok a magyar szempontoz. In: *SVKI Elemzések*, 2009/17.
 Szerzők: Tálás Péter, Varga Gergely
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_17.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
29. Amerikai–oroszcúscstálálkozó: javuló kapcsolatok áttörés és meglepetések nélkül. In: *SVKI Elemzések*, 2009/16. Szerzők: Rácz András, Varga Gergely
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_16.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
30. A közép-európai rakétapajzs elvetésének háttéréhez. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*. II. évf. 2009/8. szám, 42-47. o.
31. 60 éves a NATO – a strasbourg–kehli csúccstálálkozó. *SVKI Elemzések* 2009/6.
 Szerzők: Tálás Péter és Varga Gergely
32. Új amerikai diplomáciai erőfeszítések a Közel-Keleten In: *Nemzet és biztonság - Biztonságpolitikai szemle*, II. évf. 2009/6. 63-68. o.
33. 60 éves a NATO – a strasbourg–kehli csúccstálálkozó. *SVKI Elemzések* 2009/6.
 Szerzők: Tálás Péter és Varga Gergely
34. Obama európai körútja. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*. II. évf. 2009/4. szám, 42-47. o.
35. Obama európai körútja . In: *SVKI Elemzések* 2009/7.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_7.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
36. Az Obama-adminisztráció külpolitikai–nemzetbiztonsági csapata. In: *SVKI Elemzések*, 2009/3.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_3.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
37. Az ukrán és a grúz NATO-tagság kérdése és a magyar érdekek. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*. II. évf. 2009/1. szám, 3-10. o.
38. Az ukrán és a grúz NATO-tagság kérdése és a magyar érdekek. In: *SVKI Elemzések*. 2008/10
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2008/SVKI_Elemzesek_2008_10.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)
39. Az amerikai külpolitika és az elnökjelöltek programjai. In: *SVKI Elemzések* 2008/9.
http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2008/SVKI_Elemzesek_2008_9.pdf
 (letöltés: 2013.09.30)

40. Amerikai külpolitikai kilátások a választások előtt. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*. I. évf. 2008/8. 3-14. o.
41. A NATO és az Európai Unió kapcsolata. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai szemle*. I. évf. 2008/5. 3-10. o.

Tanulmányok nemzetközi folyóiratokban

Referált:

1. Central European Security Identity and Transatlanticism – a Hungarian Perspective In: *International Issues and Slovak Foreign Policy Affaires*, Vol. XVIII. 2009/4.
2. Security Sector Reform: Hungarian Experiences in the Defense Sector In: *International Issues and Slovak Foreign Policy Affaires*, Vol. XX, No. 3/2011

Egyéb:

Dynamics of Alliance Cohesion and Integration: The Implications of the Eurocrisis on the European Security Architecture. In: CTR Paper, Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University, SAIS (Erik Brattberg, Gergely Varga)

Önálló kötetben megjelent írás

Rakétavédelem. In: N. Rózsa Erzsébet – Péczeli Anna: *Egy békésebb világ eszközei. Fegyverzet ellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció*. Osiris – MKI, Budapest, 2013 pp. 313-334

Konferencia kiadványok

What Will the Alliance's Solidarity Be for Fair 'Burden Sharing': Budget, Troops, Capabilities? In: *A New Strategic Concept for a Transforming NATO. The Role of V4 in Enhancing Ukraine's Euro-Atlantic Integration* Conference Publication, 2010. Kiev